

dr. Borbély Zsolt Attila

A magyar állampolgárság kiterjesztésének nemzetpolitikai vetületei

Kitágult mozgástér

Az 1989-es rendszerváltás nyomán a magyar politikai elit mozgásterére radikálisan kitágult. Reálpolitikai kényszerek mindig voltak és lesznek, de a szovjet elnyomás alatt eltelt négy és fél évtizedhez képest lehetőség nyílt valódi nemzeti érdekképviselőre az anyaországi és a külhoni magyarság vonatkozásában egyaránt. Jelen eszmefuttatás az utóbbi dimenziót veszi górcső alá, s azon belül is a magyar állampolgárság kiterjesztésére összpontosít.

Az Antall-kormány létrehozta vagy átszervezte a külhoni magyarság sorsával foglalkozó belső tájékoztatási, segélyezési, tudományos kutatási és tömegtájékoztatási intézményeket, politikájában mind retorikai, mind gyakorlati szinten kiemelt helyet biztosított a határon kívülre szakadt nemzetrészeknek. Mindazonáltal az állampolgárság kérdését nem rendezte kellő nemzetpolitikai érzékenységgel, az 1993-ban elfogadott állampolgársági törvény tartalmazott ugyan könnyítéseket a magyar származású kérelmezők vonatkozásában, de megkövetelte az anyaországi lakhatás és jövedelem bizonyítását. Holott nemzetpolitikai szempontból az lett volna célszerű, ha nem kényszerül szülőföldjét elhagyni az, aki magyar állampolgárságért folyamodik.

Pár évvel az ominózus törvény elfogadása után már több szervezet, így az Erdélyi Magyar Kezdeményezés nevű nemzeti konzervatív RMDSZ platform, valamint a Magyarok Világszövetsége célul tűzte ki az állampolgársági törvény megváltoztatását oly módon, hogy alanyi joggal biztosítson állampolgárságot minden magyar számára. Az MVSZ alapszabályzatába és programjába 1996-ban került be e követelés, de az ekkor kormányzó MSZP-SZDSZ koalíció nem mutatott fogadókészséget iránta, minden bi-

zonnal azért, mert úgy vélte, hogy ez csak egy lépés a külhoni magyarok szavazati jogának megadásáig,¹ ami a magukat baloldalinak mondó² pártok választási esélyeit nagy valószínűséggel rontja.

A nemzeti erők 1998-as győzelme után az MVSZ reálpolitikai megfontolásból kidolgozta a külhoni állampolgárságról szóló törvénytervezetet, amit a szervezet vezetői 2000. augusztus 20-án adtak át a magyar főméltóságoknak. A külhoni állampolgárság nem járt volna az anyaországban való automatikus letelepedési joggal és szavazati joggal. A Fidesz nem fogadta el a koncepciót, annak dacára, hogy az elnyerte mind az RMDSZ,³ mind a vajdasági magyarság érdekképviseleti szervezeteinek támogatását, ezzel szemben inkább a státustörvény eszmei nyomvonalán indult el. Később Orbán Viktor, immár ellenzékben, a kétezres évek közepén a tusnádfürdői szabadegyetemen feltett kérdésre válaszolva elismerte, hogy hiba volt nem a kettős állampolgárság irányában lépni, s hogy „mai” fejjel már ezt tenné. Ígéretét be is tartotta, a 2010-es győzelem után megalakult parlament első döntései közé tartozott a magyar állampolgárság kiterjesztéséről szóló törvény elfogadása.

-
- 1 A korábbi választási törvény, ellentétben a jelenlegivel, melyet részben az állampolgárság kérdésének új szabályozásával összefüggésben hozott meg a magyar parlament, magyarországi állandó lakhelyhez kötötte a szavazati jogot. Ezzel együtt a „baloldal” veszélyt érzékelt a maga vonatkozásában a kérdésben, s mint utóbb beigazolódt: nem alaptalanul.
 - 2 A globalizmus térhódításával egyre csökken a jobb-bal kategóriapáros valóságleíró jellege, a hagyományos ideológiai szembenállásoknál sokkal fontosabbá válik az egyes politikai alakzatoknak a globalista erők világglyarmatosításával kapcsolatos támogató vagy ellenző álláspontja. Mindazonáltal tagadhatatlan, hogy a baloldali/jobboldali kategóriapáros bizonyos ellentéteket ma is magyaráz, erre, s azon belül a nemzethez való eltérő viszonyra lehet visszavezetni például a két vegytisztán globalizmus-ellenes magyar politikai erő, a Jobbik és az LMP ellentétét. De e kategóriapáros deskriptív erejétől függetlenül tény, hogy a jobb és a bal nem egy tengelyen, hanem két tengelyen ábrázolható, hiszen csakis két politikai kérdéscsomag vonatkozásában határozható meg: egy eszmei kérdéscsomag vonatkozásában, mely a hagyományokhoz, nemzethez, valláshoz, egyházhoz való viszony függvényében osztja a politikai erőket jobbra, illetve balra, és egy gazdasági csomag vonatkozásában. Annyi bizony állítható, hogy ha eszmeileg be is sorolható az MSZP, az SZDSZ, a DK és az Együtt 2014 a baloldalra, de gazdaságilag ezek a politikai erők inkább jobboldaliak, lényegesen jobbra állnak például a „jobboldal” fő erejétől, a Fidesztől, mely az állami intervenciót hirdeti a szociális és nemzeti protekcionizmus jegyében.
 - 3 Az RMDSZ még aláírásokat is gyűjtött a külhoni állampolgárság mellett, igaz, egybekötve Frunda György államelnökjelölt támogatásával, s a külhoni állampolgárság támogatására összegyűlt aláírásokat végül nem juttatta el a magyar kormánynak.

Közjogi kapcsolat az anyaországtól elszakított nemzeti közösséghez tartozó magyarok és az anyaország között

Az anyaországtól elszakított magyar nemzetrészekhez tartozó egyén és a magyar állam között első ízben a státustörvény teremtett jogi kapcsolatot. A státustörvény magyar részről önkorlátozás volt, s többek között azt a célt szolgálhatta, hogy minimalizálja a szomszéd államokkal való konfliktusokat. Ezzel együtt mind Szlovákia, mind Románia területen kívüliséget emlegetett a törvény kapcsán, s még a Velencei Bizottságnak is állást kellett foglalni az ügyben. (A bizottság egyébként nem azonosult a magyar állásponttal, s részben helybenhagyta a státustörvény iránti kifogásokat.) Az állampolgárság ezzel szemben egy olyan jogi probléma, melyet – egyelőre – minden állam a maga szuverenitásának keretében old meg.

Azok a kérdések, melyeket a lap szerkesztőse vetett fel, mint kidolgozandó témákat, egytől egyig nemzetpolitikailag releváns és fontos probléma-csomópontok, ezért kifejezetten alkalmasak eszmefuttatásom vázául szolgálni.

Az a tény, hogy a magyar állam és a kisebbségi magyar közösségek magyar állampolgárságot igénylő tagjai között közvetlen közjogi kapcsolat alakul ki, miképpen befolyásolja Magyarország kapcsolatát a kisebbségi közösségekkel, valamint a Kárpát-medencei összmagyar integrációt?

A Trianonban megrajzolt államhatárokon kívül élő magyarság magyar állampolgárságot igénylő része meglátásom szerint alapvetően két okból igényli azt: egyik oldalról érzelmi okokból, ezzel is kifejezve a magyar nemzethez való tartozását, másrészről pedig haszonelvű megfontolásból.

Ez utóbbiak táborát gyarapítják a vegyes házasságok román tagjai, akik bizonyára nem lettek magyarokká az állampolgárság felvételével, de az is valószínűsíthető, hogy a magyar nemzet és magyar állam iránti lojalitásuk sem nőtt meghatározó mértékben e gesztus által. Ugyanakkor sokakban kettős motiváció is lehet, de feltételezhető, hogy szigorúan a magyar nemzeti közösség keretén belül is vannak vegytiszta esetek. Példának okáért a felvidéki Tamás Aladárné, a „Nemzet 100 esztendő Tanítónénije” egyértelműen érzelmi okokból igényelte a magyar állampolgárságot, és tette ezt példát mutatva nyilvánosan, míg azok az emberek, akik a fogyasztói társadalom és a globalizmus áldozataiként elszakadtak mindenféle nemzeti keresztény hagyománytól, mindenféle transzcendens értéktől, minden bizonnyal haszonelvű megfontolásból kérték a magyar állampolgárságot. Akik érzelmi okokból igényelték azt, nagy valószínűséggel szavazni is fognak, tehát alakítói

lesznek a magyar politikának, a közös nemzeti sorsformálásnak. Ez egyébként az állampolgárság kiterjesztésének az egyik legfontosabb dimenziója.

Orbán Viktor már első kormányzásának idején meghirdette a határokon átívelő magyar nemzetegyesítést mint a jelen geopolitikai körülmények között egyetlen lehetséges, erőoptimizáló, mozgástér-kihasználó stratégiát. Akkor a státustörvény által biztosított státus képviselt – miként arra Bauer Tamás több írásában, köztük a lapunk hasábjain megjelent eszmefuttatásban, negatív élel, de helyesen rámutatott – egyfajta csíra-állampolgárságot, a Magyar Állandó Értekezlet pedig egy Kárpát-medencei magyar szuperstruktúrát. Mindazonáltal a státustörvénynek inkább kedvezmény-törvény-jellege volt, nem annyira egyenjogúsította az elszakított magyarságot az anyaországban, mint inkább kedvezményeket biztosított tagjainak, nem véletlen, hogy politikai vonalvezetésében a kisebb ellenállás mentén haladó Martonyi János következetesen kedvezménytörvényt mondott, mintha ezzel is csökkentené a jogszabály súlyát, és elősegítené annak nemzetközi elfogadottságát, míg az „akaratból épül fel a világ”-krédójú, helyzetteremtésben és erőből való politizálásban hívó Orbán Viktor státustörvényről beszélt minden adódó alkalommal. A Magyar Állandó Értekezlet inkább szimbolikus, konzultatív szerv mindmáig, mint tényleges közhatalmi jogosítványokkal bíró, a magyar közjogi rendszerbe beépített kvázi-felsőház. Erre nézve volt egy koherens elképzelés, mely a Magyarok Világszövetségének égisze alatt egy nemzetstratégiai konferencia-sorozat keretén belül gyöngyöződött ki, eszerint az elcsatolt nemzetrészek belső választás útján létre kellene hozták a maguk „belső parlamentjeit”, majd e testületek a Német Szövetségi Köztársaság föderális berendezkedésének mintájára küldenének képviselőket a megalkotandó magyar Felsőházba.⁴

Az elképzelés sajnos papíron maradt, a délvidéki magyarság létrehozta a maga nemzeti tanácsát, melynek megválasztását azonban több magyar szervezet is bojkottálta; az erdélyi magyarság eljutott a belső választás megszervezésének és belső parlament felállításának gondolatáig, sőt az elképzelés határidővel való programba vételéig már az említett konferencia-sorozat és jövő-koncepció létrejötte előtt, de a megvalósítás mindmáig várat magára; a kárpátaljai és felvidéki magyarság ellentétei még a tervszintű realizálódást is lehetetlenné teszik, így bármily kecsegtető és koherens ez az elképzelés, mást kellett állítani helyébe, és pedig olyan szabályozást, mely kizárólag a magyar állami akarat függvénye. Ez pedig a határon kívül élő magyar állampolgárok

4 A konferencia-sorozat előadásait foglalta egybe a „Magyar jövőkép” című kötet. (Szerkesztette Borbély Zsolt Attila és Péntek Imre, kiadta a Vörösmarty Társaság, 1996-ban Székesfehérváron.)

szavazati jogának biztosítása, ami hozzásegít a Kárpát-medencei magyarság közös politikai szocializációjához, közös gondolkodásához, az elszakított nemzetrészek bizonyos mértékű újraszervezéséhez, s így szilárd közjogi alapot ad a határokon átívelő magyar integráció nagyívű elképzeléséhez.

Az állampolgárság új szabályozása miként befolyásolja a kisebbségi közönségen belüli viszonyrendszert, a politikai és civil szervezetek egymással való kapcsolatát?

Az új szabályozás – megítélésem szerint – érdemben nem fogja befolyásolni a civil és a politikai szervezetek egymással való kapcsolatát. Itt vizsgálódásomat Erdélyre szorítanám, mivel terepismeretem erre a nemzetrésze vonatkozik, de vélhetően, az elmondottak érvényesek a felvidéki és a délvidéki magyarság vonatkozásában is, mert feltételezhető, hogy a civil szféra nemcsak e tájakon van átpolitizálva.

Bármily fájdalmas, de tudomásul kell venni, hogy e célra adakozó mecénások és a célirányos spontán és önfinanszírozó közösségi önszerveződés hiányában azok a civil szervezetek tudnak hosszú távú érdemi tevékenységet kifejteni, melyek fel vannak fűzve a politikum egzisztenciális fennmaradáshoz, napi „táplálékot” biztosító köldökzsinórjára. Így kialakult az egyes politikai táborok civil holdudvara, valamint egy kettős kötődésű civil réteg. A magyar állampolgárság felvételének tömegessé válása nem fogja megváltoztatni az így kialakult viszonyrendszert.

Mennyiben és hogyan módosul a „kisebbségi magyar társadalom”-projekt, illetve a kisebbségi eliték párhuzamos társadalomépítése?

A „kisebbségi magyar társadalom”-projekt, ahogy a szerkesztők fogalmazzák, a legfontosabb túlélési elképzelés, amennyiben azt komolyan vesszük.

A határon kívül élő magyarság körében az utóbbi húsz évben bekövetkezett drasztikus lélekszám-fogyatkozás az elvándorlásnak, a gyenge népszaporulatnak, valamint az asszimilációnak köszönhető. Az elvándorlás elsősorban gazdasági okokra vezethető vissza, és az erdélyi (felvidéki, délvidéki) magyarság által csekély mértékben befolyásolható. A csekély mérték leginkább tudati jellegű, és a saját közösségnek az elit általi meggyőzésén, maradásra ösztönzésén keresztül valósulhat meg. Hosszú távon valószínűsíthető, hogy egy esetleg létrejövő többszintű autonómia a helyben maradásra is pozitívan hat, s a Székelyföld területi autonómiája egyben bizonyos fokú gazdasági önállóság-

gal is jár, és így gazdasági fellendülést is biztosíthat, de ez középtávon nem tűnik megvalósíthatónak, miután a magyar politikai elit nem használta ki azt a vissza nem térő külpolitikai konstellációt, mely addig állt fenn, míg Magyarország tagja volt az Európai Uniónak, Románia pedig nem.⁵

A népszaporulat bizonyos mértékben összefügg a gazdasági helyzettel, de sokkal inkább a korszellemmel. Márpedig a korszellemet igen nagymértékben befolyásoló média és kulturális fogyasztási szokások (például a könyv olvasást egyre inkább kiszorító filmnézés, világhálós kalandozás és a számítógépes játékok terjedése) nem a nemzetért, közösségért felelős, azért áldozatot is vállalni hajlandó magatartásformák, viszonyulási minták terjedését segítik elő, sőt, sokkal inkább az individualizálódást, az egyéni szempontok előtérbe helyezését, a haszonelvű megfontolások győzelmét az erkölcsi-értékbeli megfontolások felett. Ez is csak igen kis mértékben befolyásolható az erdélyi magyar média által.

Az asszimilációt viszont jelentősen csökkenthetné, ha a „kisebbségi magyar társadalom” elképzelése nem maradna papíron, hanem öntudattal, küldetés tudattal feltöltött élő valósággá válna. Ha valóban sikerülne párhuzamos társadalmat kiépíteni és működtetni. E politika megvalósítása az RMDSZ-ben az 1996-os kormányzati szerepvállalással lekerült a napirendről, az autonomista, a magyar érdekek által mozgatott szervezetek viszont túl gyengék ahhoz, hogy legyőzzék a társadalmi és állami közegellenállást.

A magyar állampolgárság tömeges felvétele a fennálló helyzetet érdemben nem fogja befolyásolni, a „kisebbségi magyar társadalom” továbbra sem lesz más, mint egy szép, de papíron maradó vízió.

A „kettős állampolgárság” intézményesítése miként befolyásolja a kisebbségi közösségeknek a többségi társadalomhoz (államhoz) való viszonyát, az egyes közösségek integrációs stratégiáit?

Vélelmezhető, hogy a magyar állampolgárság tömegessé válása a kisebbségi létközegben növeli bizonyos mértékig a magyar nemzethez való érzelmi kötődést, s így csökkentheti a sokfelé, de leginkább a Felvidéken jellemző Stockholm szindróma-jelenséget.

Mi sem lenne természetesebb, mint az, hogy a trianoni területablást követő lassan száz éves brutális elnyomás ellenállást szüljön, és a kisebbségbe szorult igazság- és igazságosság-elv mentén orientálódó magyarság tömbként álljon szembe a többségi állammal és társadalommal. A valóság ezzel

5 Erről szolt a sokat emlegetett 2005. szeptember 26-i döntés, amikor a magyar parlament megszavazta Románia EU-csatlakozásának feltétel nélküli támogatását.

szemben az, hogy metaforikus megfogalmazásban nem a „teher alatt nő a pálma”-mentalitás jellemző a kisebbségbe szorult magyarságra, hanem a „lassú víz partot mos” jelenség írja le inkább helyzetünket. A magyar megmaradást nem bármiféle integráció, hanem éppenséggel a minél nagyobb fokú szegregáció, elkülönülés biztosíthatná.

Szép, eufemisztikus megfogalmazás a „közösségként való integráció” a többségi társadalomba, de csak annak leplezésére szolgál, valójában csakis az elkülönülés, a magyar kulturális reprodukció folyamatainak az etnokratikus, sovén központi hatalomtól való minél nagyobb fokú függetlenítése biztosíthatja a fennmaradást. A valóság az, hogy lassan nemcsak a szórványvidéken jellemző a magyar gyermekek román nyelvű iskoláztatása, hanem a Székelyföldön is, a gyermek jobb „érvényesülése” érdekében. Ezt még tetézi a román nyelvű szórakoztatóipar, magyar területeken is román felirattal sugározzák a zömmel amerikai filmeket, a magyarok előszeretettel „fogyasztják” a román kereskedelmi médiát, nem ritka, hogy székely vendéglőkben, üzletekben román rádió szól, hogy székely fiatalok román zenére szórakozzanak, e jelenségeknek számomra a legmellbeverőbb meg tapasztalása az volt, amikor Csíkszeredában talákoztam egy *magyar nyelvű* plakáttal, mely egy román nyelvű manele-bulira invitálta az érdeklődőket.

Az „integrációs” „stratégia” jelenleg megvalósuló formája nem más, mint a fokozatos elszakadás a saját szellemi-kulturális gyökérettől, és nyelvi-érzelmi-kulturális asszimiláció a többségi társadalom és nemzet irányában. Ezt a jelenségekört, ha nem is meghatározó mértékben, de jó irányban, tehát a disszimiláció irányában befolyásolhatja a tömegesen felvett magyar állampolgárság. S nemcsak az érzelmi lojalitási dimenzióban, hanem a mindennapi kommunikációnak köszönhetően is: óhatatlanul szóba kerül a közbeszédben a szavazás kérdése, a magyar politikum belső problémaköre, s az embe rek figyelme nagyobb mértékben fókuszálódik az anyaországra.

Miként hathat vissza a magyarországi politikai közösség megnyitása a kisebbségi magyar autonómia-törekvésekre?

A kisebbségi magyar autonómia-törekvéseknek több síkja van. A megvalósulás szempontjából ezek közül a többség–kisebbség viszony a meghatározó.

Ebben a kérdésben két eltérő álláspont mutatkozik a kisebbségi politikai elitek körében, s ez rögtön meghatároz egy újabb síkot. Az egyik álláspont szerint „meg kell győzni” a többség politikai elitjét az autonómia szükségességéről. A másik álláspont szerint rá kell kényszeríteni arra, hogy szándékai ellenére fogadja el az autonómiát, mint egy létező probléma megoldását. Mi-

vel minden poszttrianoni államban a többség alapvető magyarellenessége történelmi gyökerű, és semmi jel nem mutat arra, hogy ez időben halványulna, az első stratégia teljességgel esélytelen. A második vonatkozásában pedig az a kérdés, hogy képes-e az adott magyar nemzetrészt olyan fokú kényelmetlenséget okozni a többségi politikai vezetés számára, hogy egyáltalában érzékelje: olyan problémával áll szemben, melyet meg kell oldani.

Az utóbbi több mint két évtizedben sajnos egyik nemzetrészt sem követte következetesen ezt a stratégiát, hanem alapvetően a kiegyezés/együttműködés/kollaboráció/„meggyőzés” pázmáján indult el. (A meggyőzést kénytelen vagyok idézőjelbe tenni, hiszen egy olyan politikát, melynek keretében kimutatható, hogy évek hosszú során a legnagyobb elszakított nemzetrészt, az erdélyi magyar közösség legerősebb politikai szervezetének, az RMDSZ-nek élvonalbeli, politika- s arculat-meghatározó szenátorainak szájából a román szenátusban nem hangzott el az a szó, hogy „autonómia”, aligha lehet meggyőzés-orientált politikának nevezni. De említhető az is, hogy még akkor sem szólalt fel senki az RMDSZ-es szenátorok közül e kérdésben, amikor a szenátus az autonómiáról szavazott, s akadt olyan RMDSZ-es szenátor, aki szavazás előtt elhagyta a termet.)

Minden okunk megvan arra, hogy összefüggést keressünk a politikai elit megvásárolhatósága és a konfliktuskerülő, tájba simuló stratégia győzelme között. A jó ügy érdekében konfrontációt is vállalni hajlandó, a többségi hatalommal való öncélú kiegyezést önfeladásnak tekintő tábor mind a Felvidéken, mind a Délvidéken és Erdélyben kisebbségbe szorult, ami nem meglepő. Az „együttműködők” bírják a többségi hatalom támogatását, az anyaországi baloldal támogatását, s a magyar társadalom tekintélyes részének bizalmát. Erdélyben kialakult egy sajátos felállás, melynek keretén belül egyik oldalon áll az RMDSZ hivatalos vezetése és követői, akik számára az autonómia legjobb esetben is csak jelszó, a másik oldalon pedig az MPP és az EMNP, mely szervezetek komolyan veszik a hirdetett programot, s legalábbis az EMNP akár saját érdeke ellenére is hajlandó kockázatot vállalni a nemzet ügyének érdekében.⁶

Megítélésem szerint a kettős állampolgárság ezt a frontvonalat, mely – mint említettem – az autonómia-törekvések második síkja, a magyar szerve-

6 Az EMNP azokban a városokban, ahol hatékony, s az autonómia célkitűzése irányában is nyitott, rátermettségét már bizonyított polgármester indult a legutóbbi önkormányzati választásokon, nem indított ellenjelöltet (Sepsiszentgyörgyön Antal Árpád ellenében, Gyergyószentmiklóson Mezei János ellenében) annak dacára, hogy sejteni lehetett, hogy ezzel a párt eleshet a városi tanácsba való bejutástól, mint ahogy az meg is történt Gyergyószentmiklóson.

zetek egymás közti viszonylatának síkja, ha egyáltalán, akkor csak kismértékben befolyásolhatja. (Az elsőt egyáltalán nem.) Az már bebizonyosodott a 2008-as választásokon, hogy a mégoly népszerű anyaországi vezetők iránymutatását az erdélyi választóközönség nem követi. Hiába kampányolt Orbán Viktor, az erdélyi magyarság körében minden kétséget kizáróan legnépszerűbb anyaországi politikus az MPP polgármesterjelöltjei mellett, a megtámogatottak a legtöbb esetben kudarcot vallottak. A magyar állampolgárságot igénylők elsöprő többsége a Fideszt támogatja, ami elvben a Fidesz első számú szövetségesének, az Erdélyi Magyar Néppártnak jelenthetne versenyelőnyt, de mint szó volt róla, ez az eltolódás csak kismértékű.

Végül a választók vonatkozásában is felmerül az autonómia-törekvésekhez való viszony, mint a harmadik sík. Az erdélyi magyarság elsöprő többsége támogatja az autonómia gondolatát és célkitűzését, minden bizonnyal ezzel magyarázható, hogy ellentétben a felvidéki Hid-Mosttal az RMDSZ e célkitűzést továbbra is szerepelteti a programjában, annak dacára, hogy elérése érdekében 1996 óta semmit nem tett, még azokat az alapvető lépéseket sem, melyek kizárólag a magyar politikai akarat függvényei, s melyek megvalósítását kétéves határidővel tűzte ki célul a szervezet 1993. január 13. és 15. között összeült brassói kongresszusa.⁷ A Székely Nemzeti Tanács mozgóurnás népszavazása konkrétan is igazolta, legalábbis a Székelyföld vonatkozásában, a magyar választóközönség körében meglevő erős autonómia-igényt.

Ezt az igényt a magyar állampolgárság, és azon keresztül a magyar államhoz való tartozás érzülete aligha fogja csökkenteni, annak dacára, hogy vannak olyan elméletek, miszerint a két stratégia összeegyeztethetetlen, mivel az egyik az anyaállamhoz igyekszik kapcsolni az érintett nemzeti közösség tagjait, a másik viszont a többségi állam keretén belül stabilizálja a közösség státusát. Az ellentét merőben elméleti, s miként a nemzeti liberalizmus elméleti síkú „fából vaskarikáját” is Schlett István a gyakorlatban remekül működő kerékkel példázta, úgy békíti ki a magyar állampolgárság és a román államon belül működő autonómia elméleti ellentétét az, hogy a gyakorlatban mindkettő a belső viszonyulás, az önazonosság szempontjából ugyanabban az irányban hat: a magyar nemzeti közösséghez való tartozás belső igényéből fakad és azt erősíti.

7 A brassói kongresszus kétéves határidőt szabott a belső önmegszámlálás megvalósítására, a belső választások megtartására, valamint az absztrakt autonómia követelést a paragrafusok nyelvére lefordító ún. autonómia-státútumok megfogalmazása és elfogadására. A nemzeti katasztert az azóta eltelt húsz évben sem állították össze, az általános és közvetlen belső választást kiváltották az elektoros játékokat és a helyi elitek önátmentését lehetővé tevő részleges tisztújítással 2003-ban, az autonómia-státútumok azóta sem kerültek elfogadásra.

Milyen következményei lesznek (vannak) a „kettős állampolgárság” intézményesítésének a magyar és a magyarországi identitáspolitikákra? Milyen esélyeket lát egy új alapokon nyugvó konszenzusos nemzet-definíció kialakítására?

A nemzet-definíció a modern nemzetek létrejötte óta a politikai harc eszköze volt, és meg is marad annak. Magyarországon a második világháború után hatalomra jutott egy olyan, magát baloldalinak mondó kommunista internacionalista politikai elit, mely tagjai többsége számára a nemzeti érdekvédelem ismeretlen fogalom volt. Míg a Rákosi rendszer bizonyos mozzanataiban instrumentalizálni próbálta saját érdekében a nemzeti gondolkodás egyes elemeit és eszmetörténeti képviselőit (Kossuth, Petőfi), 1956 után kibontakozott egy kifejezetten tudatos, tervszerű kultúrpolitika, melynek célja az volt, hogy a magyar lakosságot elszakítsa saját kulturális gyökereitől, hogy a magyar közelmúlt, konkrétan a 20. század nagyjainak érdemeit elvittassa, sőt, őket egyenesen kártevőknek mutassa be (példa erre Horthy Miklós és legtöbb miniszterelnöke, Gömbös Gyula, Imrédy Béla, Teleki Pál, Bárdossy László), s ezzel párhuzamosan hamis ideálokat állítson a felnövekvő nemzedékek elé (mint például az országot előrelátható koncentrált idegen támadást közvetlenül megelőzően lefegyverző Károlyi Mihály, s a Horthy rendszert kisantant segítséggel megdönteni kívánó Jászi Oszkár).

A nemzet ellen folytatott tudati háborúnak szerves része volt a nemzet meghatározásának az átírása. A történelem szelektív és eltorzított oktatásával, a cenzurált tájékoztatási politikával sikerült elérni, hogy az anyaországi magyarság tekintélyes része a nemzethez való tartozást az állampolgársággal azonosítsa, hogy történelemtudata ne ölelje fel Trianon tényleges következményeit, hogy nemzeti közösségtudatának ne képezzék részét az elszakított nemzetrészek. A határon kívüli magyarok máig tartó románizációja,⁸ ukránizációja és szerbeizációja⁹ ennek a tudatos politikának az eredménye.

8 A ma már inkább az alsóbb néprétegek körében fellelhető jelenség beszüremkedik a főszókratú sajtóba is. Ledöbentő volt olvasni az első Orbán-kormány mandátumának vége felé a *Magyar Hírlap* címlapján, hogy „szlovák házaspár kapta meg az első két magyarigazolványt”. De manapság is olvashattunk hasonlót, Tamás Gáspár Miklós tőle szokatlan tárgyilagossággal, nácizás és rasszizálás nélküli eszme-futtatásban elemzte azt az esetet, amikor – mint a szöveg címe is mondja – azt írta a *Népszabadság* a Szatmárnémetiben végső nyugalomra helyezett tragikus sorsú Bara Józsefről, hogy „Szülőfalujában temették el a román férfit.” (*HVG*, 2013. április 18.)

9 Szántászándékkal nem mondok „lerománizációt”, mert a gesztus mögött szinte soha nincs lekicsinylés vagy lebecsülés. A románizáció jellemzően nincs tudatában annak, hogy megfogalmazásával a legtöbb esetben megsérti a szembenállót.

A nemzet-definíciók területe a társadalomtudomány szempontjából aknamező, ha komolyan vesszük a tudományos rigurozitást. Még a leggyakrabban alkalmazott kultúrnemzet versus politikai nemzet ellentétpár is mesterkélt és valóságidegen. Hiszen a nemzet, amennyiben azt tényleges valóságában szemléljük, s nem a politikus szemüvegén keresztül, egyszerre rendelkezik politikai és kulturális attribútumokkal. A nemzet valójában a politikai önkifejezési igénnyel a saját sorsalakítás képességével rendelkező nép. A nép az, mely saját közös nyelvel, kultúrával, a legtöbb esetben közös származástudattal és történelemmel rendelkezik. A magyarság külső és belső ellenfelei, a politikai „baloldal” és a többségi nemzetek előszeretettel használják a „politikai nemzet” fogalmát a magyarság pozícióinak gyengítése érdekében.

Sokan evidenciaként kezelik, hogy az erdélyi magyarság a román politikai nemzet része lenne. Ha a politikai nemzet fogalmát úgy kezeljük, mint az adott állam polgárainak összességét, akkor ez a megállapítás helytálló. Viszont feltehető a kérdés, hogy egy ilyen fogalom meghatároz-e bármiféle közösséget? Másrészről az erdélyi magyarság legfőbb igénye az autonómia, mely éppenséggel a román politikai nemzettől való szeparálódást segítené elő. A székelyföldi magyarok nagy részét ma sem érdekli különösebben a bukaresti politika, s egy átlagember bizonyára könnyebben tudna felsorolni két-három anyaországi, mint román minisztert, sőt, azt is megkockáztatom, hogy könnyebben tájékozódik a magyar, mint a román pártviszonyok között. Elképzelhető, hogyha megvalósulna a székely területi autonómia, akkor már végképp nem foglalkozna azzal, hogy Bukarestben éppen ki kormányoz, politikai horizontja a saját sorsalakításra, azaz a Székelyföldre korlátozódna.

Ami az anyaországi nemzet-definíciókat illeti, érdemes szétválasztani a tudományos szférában, a politikum közegében és a választói közegben forgalomban levő meghatározásokat. A társadalomtudományi képzés keretében felülreprezentáltak az ideológiai baloldalhoz köthető oktatók, így a valóságközeli, tényleges deskriptív erővel bíró nemzet meghatározások penetrációja aránylag lassú. Vélhető, hogy nemzeti értékeket hirdető, és igen nagy hatalomkoncentrációt megvalósító, a jövő évben nagy eséllyel a választásokon új mandátumot nyerő Orbán-kormány egyfajta igazodási kényszert is előidéz, és az állampolgárság kiterjesztésével párhuzamosan a realista nemzet-meghatározás is egyre nagyobb teret hódít.

A politikum körében, ha egzakt definíciókat kevesen is adnak, de a politikai kommunikációból kitetszik, hogy még a baloldali politikusok zöme is premisszaként kezeli, hogy a magyar nemzet szerves részét képezik az el-

szakított nemzetrészek. (Akad néhány ellenpélda, mint korábban Tamás Gáspár Miklós, aki erdélyi gyökerei dacára az állampolgári közösségből kiinduló „politikai nemzetre” alapozva a „republikánus nemzettudat” kiművelését tartotta a kilencvenes években elsőrendű feladatnak, vagy Vitányi Iván, aki Torgyán József „féregirtós” beszédének parlamenti vitájában úgy fogalmazott, hogy a „nemzet az a tízmillió állampolgár, akik között élünk”. Vagy legutóbb Szanyi Tibor, aki miután lerománozta a Gyulára érkező erdélyi tüntetőket, megkísérelte baklövését elméletileg is megalapozni, mondván, hogy a nemzet mindig az állampolgársághoz kötődött. Ezzel együtt kijelenthető, hogy épp tarthatatlansága miatt ezt az álláspontot csak egy elenyésző kisebbség vállalja fel nyíltan.) Más kérdés, hogy a magukat baloldalra soroló pártok, illetve a centrista ökopárt, az LMP, nem támogatja a határon kívüli magyarok szavazati jogát, de érvelésük nem azon alapszik, hogy tagadnák a határon kívül élő magyaroknak a magyar nemzethez való tartozását, hanem az adófizetés, valamint a szavazás, mint politikai döntés következményeinek viselését szokták felhozni ellenérvnek.

A választók körében a mindennapokban is érezhetően továbbél a Kádár–Aczéli kultúrpolitika által életre hívott, s a határon kívüliek ellen irányuló kismagyar jóléti sovinizmus, amit sikerrel korbácsolt fel a 2004-es népszavazás alkalmával az SZDSZ és a Gyurcsány Ferenc vezette kormány által folytatott, tényállításaiban is hazug fekete propaganda. Nem tudni, hogy a baloldal milyen mértékben fogja a választás előtt tematizálni ezt a kérdést, minden esetre, ha ismét erre összpontosít majd a kampányban, akkor az távolítani fog attól, hogy az anyaországi magyarság zöme egységes nemzetben gondolkodjon.

De bármiképp is alakuljon a baloldal kampánya, az összmagyar parlament megalakulása s a határon kívüli magyarság beemelése az anyaországi közakarat formálásába mérföldkő a poszttrianoni történelmünkben, mely hosszú távon jelentős népnevelő hatással bír határokon innen és túl.

Mennyire változtatta meg a magyar állampolgárság kiterjesztése Magyarország szomszédságpolitikai mozgásterét, valamint milyen változásokat generált az elkövetkező időszakra nézve?

A magyar szomszédságpolitikát Trianon óta az a tény határozza meg, hogy a poszttrianoni államok politikai elitjének közel egésze veszélyforrást érzékel a területtel együtt uralmuk alá került magyar nemzeti közösségek pusztá létében. Nem alaptalanul. Mindaddig, míg a határ mentén tömbmagyar közösségek élnek, egy váratlan történelmi fordulat esetén a

történelemi jogon túl van kire és mire alapozva igényeljen határkorrekciót a magyar fél. Ezen a tényen és annak tudatán semmiféle hivatalos magyar nyilatkozat, semmiféle irredentizmustól, revansizmustól való őszinte vagy taktikai elhatárolódás nem fog változtatni.

Középtávon valószínűsíthető, hogy a trianoni utódállamok továbbra is törekedni fognak az uralmuk alatt élő magyar nemzeti közösségek megszüntetésére, a magyar diplomácia pedig kötéltáncot kénytelen járni továbbra is, illetve meg kell találnia a kényes egyensúlyt a keménység és az engedékenységek között úgy, hogy egyik oldalról minél szabadabban támogathassa létében, anyagi és kulturális gyarapodásában az elcsatolt magyar nemzeti közösségeket, másrészt úgy, hogy lehetőleg csökkentse, és ne növelje az e közösségekre nehezedő többségi nyomást.

A magyar állampolgárság kiterjesztése más-más országok viszonylatában más-más reakciókat váltott ki, s ez nem véletlen. Szerbia és Románia érdekelt volt a lépés elfogadásában, hiszen maga is hasonló módon kezeli a külhoni románok és szerbek problémáját. Szlovákia, mely elsősorban a saját nemzetállam megerősítésén és a magyar közösség felmorzsolásán dolgozik, reakcióképpen bekeményített, s minden EU-s norma és precedens dacára megfosztotta állampolgárságuktól azokat a polgárait, akik nyilvánvalóvá tették, hogy megszerezték a magyar állampolgárságot. De Szlovákia korábban is a lehető legmesszebb ment a magyar közösség elleni állami agresszió kérdésében. Összességében leszögezhető, hogy a szomszédságpolitikai mozgásteret az állampolgárság kiterjesztése nem szűkíti, a szomszéd államok irányában folytatott kényszerű mosolypolitikát nem befolyásolja.

Összegzés

A magyar állampolgárság kiterjesztése egy olyan mozgástérkitöltő lépés volt, mely a Kárpát-medencei magyarság megmaradását és gyarapodását jelentősen elősegítheti. Nagymértékben helyrehozta annak a társadalom-pszichológiai sokknak a negatív hatását, amit a 2004. december 5-i népszavazás okozott, szimbolikusan megjelenítette és megjeleníti a nemzet összetartozását, érdekeltté teszi az erdélyi és délvidéki magyarság tagjait magyarságuk megvallásában és vállalásában, lehetővé teszi a közös Kárpát-medencei magyar intézményes sorsalakítást, s tényleges hazát biztosít az állampolgársággért folyamodóknak.

Olyan lépés, melynek nemzetpolitikai hátrányai elenyésznek a nemzetpolitikai előnyök mellett.